

УДК 371.134

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У ГАЛУЗІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Чубрей О.С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті вивчено зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх вчителів географії. Виявлено перспективні концепти актуальні для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти. Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у пострадянському освітньому просторі, переважно зорієнтована на приведення наявної системи професійної підготовки у відповідність до загальноєвропейських вимог. В європейських країнах студент практично не обмежений рамками фіксованого розкладу, характерним є електронне середовище навчання, тривалі педагогічні практики, закордонне стажування. Для професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя характерним є потужна екологічна складова, прикладна орієнтація освітніх програм, польові дослідження.

Ключові слова: зарубіжний досвід, професійна підготовка, майбутні вчителі географії, організаційні засади, зміст навчання, інновації.

Постановка проблеми. Організація професійної підготовки майбутніх вчителів географії в кожній країні характеризується певними традиціями та особливостями реалізації, що зумовлено культурними традиціями, національним менталітетом, соціально-економічними й політичними факторами та запитом суспільства на освітні кадри.

Водночас глобалізаційні процеси еволюції освіти, євроінтеграція та вихід на міжнародний рівень взаємодії ставлять перед національними системами освіти спільну мету – забезпечення якісної професійної підготовки майбутнього вчителя, у т.ч. й вчителя географії, яка б відповідала не тільки національним, а й міжнародним стандартам якості освіти.

Тому, ефективна підготовка майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти потребує детального та ґрунтового аналізу досвіду країн пострадянського, європейського освітнього простору та досвіду країн дальнього зарубіжжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід в галузі професійної підготовки майбутніх вчителів географії розглядається в працях науковців європейських країн: К. Котун [6],

А. Соколова [8], М. Шаброл [14], В. Дезерт [15]. Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя висвітлена в працях Дж. Адамс [13], Д. Лі [17]. Досвід в галузі професійної підготовки майбутніх вчителів географії пострадянського освітнього простору: В. Андреевої [1], Т. Беляєвої [2], А. Волхонської [3], Т. Кожевнікової [5], І. Сініцина [7], О. Таможньої [9; 10] та ін.

Проте, в сучасних умовах проблема впровадження зарубіжного досвіду підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти не отримало належної уваги, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження – вивчити зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх вчителів географії та виявити перспективні концепти актуальні для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо досвід професійної підготовки майбутніх вчителів географії у найближчих до нас країнах пострадянського простору, оскільки їх системи освіти дуже подібні до освітньої системи України.

Так, у **Російській Федерації** професійна підготовка майбутніх вчителів географії реалізована на основі компетентісно зорієнтованої моделі за рівнями бакалавр та магістр [9]. Проблемі реалізації компетентісно зорієнтованої моделі професійної підготовки майбутнього вчителя географії у Росії присвячено окремі дисертаційні дослідження російських науковців.

Так, у дисертаційному дослідженні О. Таможньої розглядається система методичної підготовки вчителя географії у педагогічному вузі в умовах модернізації освіти. На думку автора, методична компетентність виражається через низку компетенцій, що відповідають основним видам професійної діяльності вчителя географії і поділяються на: гносеологічну, проектувальну, навчальну, діагностичну, рефлексивну та дослідницьку [10].

Дисертаційне дослідження Т. Кожевнікової присвячено проблемі формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії у процесі підготовки і проведення педагогічної практики [5].

У дисертаційному дослідженні І. Сініцин вивчав проблему підготовки майбутніх вчителів географії до використання статистичних методів у професійній діяльності [7].

Також, у російській науковій літературі зустрічаються дослідження, щодо підготовки майбутнього вчителя для ефективного використання підручника з географії на уроці (А. Волхонська) [3] та розвитку творчого мислення майбутніх вчителів географії у процесі самостійної дослідницької діяльності (Т. Беляєва) [2].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Російській Федерації орієнтується на підвищення ефективності методичної підготовки, зокрема через формування професійної і методичної компетентності. Не менш важливими є питання розвитку творчого мислення студентів, використання підручника з географії на уроці і проведення педагогічної практики.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Республіці Білорусь** також реалізована на засадах компетентісного підходу, що передбачає формування професійної компетентності як основного результату навчального процесу. Така модернізація системи вищої освіти зумовлена приєднанням Білорусі до європейського простору вищої освіти [1].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Республіці Білорусь характеризується особливою увагою до проведення різноманітних навчальних (польових) практик, як у ВНЗ, так і у ЗНЗ.

Метою професійної підготовки майбутніх вчителів географії у **Республіці Молдова** є виховання професійної і культурної особистості, яка б відповідала освітнім та культурним вимогам особистості, нації, країни та людства. Серед інновацій у вищій педагогічній освіті Молдови слід виділити: навчання зорієнтоване на студентів, компетентісний підхід, інтегроване навчання та розробку нового покоління університетських навчальних планів [10].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Республіці Молдова орієнтована на підвищення ролі практики у процесі навчання та формування професійних навичок й компетентій особистості.

У **Республіці Казахстан** професійна підготовка майбутніх вчителів географії направлена на забезпечення їх ефективної професійної діяльності в умовах швидкої зміни змісту професійної діяльності та необхідності постійного і неперервного оновлення знань. Основними положеннями при розробці структури та змісту професійної освіти педагога в сучасних умовах сформульовано у Концепції педагогічної освіти в Республіці Казахстан [4].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Республіці Казахстан визначається орієнтацією на приєднання до європейського освітнього простору, що зумовило системні зміни у змісті та технологіях навчання. Ключовими освітніми результатами стають компетенції, а не ЗУН.

У **Грузії** професійна підготовка майбутніх вчителів географії за останні 15 років набула значних змін. Зокрема, впроваджено новий національний план підготовки, інноваційні методи навчання й викладання та інтерактивні заняття. Основною метою цих змін є перетворення системи вищої освіти, що була побудована на радянських засадах, у сучасну систему освіти, що є студенто-центрованою, базується на компетентностях, сприяє відкриттям й дебатам та відкрита до міжнародного досвіду [4].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Грузії характеризується впровадженням компетентісного підходу, інтерактивного навчання, ІКТ-технологій та відкритістю до міжнародного досвіду.

Розглянемо концепти професійної підготовки майбутніх вчителів географії в європейських країнах.

У ході професійної підготовки майбутніх вчителів географії у **Франції** найбільш розповсюдженими є семінари, практичні роботи майже не зустрічаються [14]. Для здобуття посади вчителя географії майбутній фахівець повинен скласти спеціальний іспит – агрегацію (фр. agregation), що по своїй суті є загальнонаціональним конкурсом на посаду викладача ліцея [15].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Франції визначається певною консервативністю та самобутністю, що дає можливість студентам вільного вибору як окремих дисциплін, так і напряму спеціалізації. Ключовим видом професійного навчання є семінари.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Німеччині** трансформувалася під впливом Болонського процесу, що пов'язано з загальноєвропейськими процесами глобалізації та інтеграції, необхідністю підвищення мобільності студентів та викладачів та нестачею вчителів географії на внутрішньому ринку праці [12].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії в **Італії** характеризується особливою увагою до виконання студентом випускної роботи, на яку відводиться один семестр.

В **Іспанії** професійна підготовка майбутніх вчителів географії реалізована на базі центрів (відділень), що входять у склад різних факультетів, переважно гуманітарних наук, найчастіше це факультети філософії та філології. Представлена трьома напрямами – фізичною, соціально-економічною та регіональною географією. Серед обов'язкових дисциплін особливе місце посідають картографія та географічні інформаційні системи.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Великобританії** реалізована на двох рівнях – бакалавр (3 роки) та магістр (1 рік). Основними напрямками підготовки є: фізична географія, суспільна географія (human geography) та екологічна географія (environmental geography) [12].

Основними інноваційними технологіями навчання у Великобританії є тьюторство, персоналізоване навчання та взаємне навчання. Серед форм організації навчання переважають лекція, семінар, тьюторіал, дискусія, самостійна робота, лабораторна робота, практична робота, спільна рецензія на проекти і дисертації, телеконференція [8].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Великобританії характеризується використанням тьюторської технології та менторства й довгою тривалістю педагогічної практики (від 25 до 32 тижнів). При цьому, для викладання географії у державних закладах освіти необхідно мати статус кваліфікованого вчителя.

Важливою складовою навчання майбутнього вчителя географії у **Швеції** є польові практики, але їх тривалість невелика – 1-2 тижня. [12]. Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Швеції характеризується великою частиною курсів за вибором (15-45 кредитів) та великим обсягом часу на написання випускної роботи (30-60 кредитів). Цікавим є досвід проведення дальніх практик у зарубіжних країнах.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Фінляндії** реалізовано на трьох рівнях: бакалаврат (3-5 років), магістратура (2-4 роки) та аспірантура (4 роки). Особливо слід відмітити, що у Фінляндії законодавчо закріплено право на безкоштовну освіту всіх рівнів незалежно яка вона за рахунком як для громадян країни, так і для іноземців [6]. Більшість семінарів та практичних занять направлено на самостійну роботу або співробітництво у малих групах. Широко розповсюджені зарубіжні стажування, які тривають один-два семестри [12].

У Фінляндії широко використовується середовище електронного навчання ВНЗ, яке надає доступ студентам до навчальних матеріалів, електронної бібліотеки та інших університетських ресурсів [16].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Фінляндії є вельми демократичною, інноваційною та безкоштовною як для громадян країни, так і для іноземців. У ній студент практично не обмежений рамками фіксованого розкладу. Характерною особливістю ВНЗ Фінляндії є використання електронного середовища навчання.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **США** є трьохрівневою: бакалавріат (4 роки), магістратура (2-3 роки) та аспірантура (7-8 років) й реалізована за кредитно-модульною системою навчання [13]. Вона характеризується різноманітністю програм та можливістю вибору студентом основної та додаткової спеціалізації (англ. major и minor). Особлива увага приділяється польовим дослідженням як на території США, так і за її кордонами.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Китайській народній республіці реалізована на двох рівнях (бакалавріат – 4 роки, магістратура – 3 роки). Серед основних тенденцій розвитку географічної освіти у ВНЗ Китаю

на сучасному етапі можна виділити: скорочення кількості програм географічної підготовки, відмова від вузькоспеціалізованих програм; збільшення ролі прикладних програм (міське та сільське планування, геоінформаційні системи) [17].

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Китайській народній республіці** характеризується прикладною орієнтацією освітніх програм. При цьому, частина курсів за вибором перевищує 50%, а кількість семінарів суттєво перевищує кількість лекційних годин. Особливу увагу отримала така інноваційна галузь географії як геоінформатика.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії в Японії ведеться переважно на філологічних, соціологічних або педагогічних факультетах або відділеннях, а останнім часом на факультетах екології, які функціонують у більш ніж у 250 університетах [11].

Отже, для професійної підготовки майбутніх вчителів географії в **Японії** характерна потужна екологічна складова. Особливу увагу приділено польовим дослідженням та збиранню вхідних даних у процесі спостереження. Розповсюджена практика читання елективних лекційних курсів й семінарів, яке ведеться англійською мовою. Сильною стороною вищої освіти в Японії є участь студентів у спільних наукових дослідженнях з вченими з інших кафедр і факультетів.

Висновки. Таким чином, аналіз професійної підготовки майбутніх вчителів географії у пост-радянському освітньому просторі (Російська Федерація, Білорусь, Молдова, Казахстан, Грузія) дає підстави стверджувати, що зазначені освітні системи переважно зорієнтовані на приведення наявної системи професійної підготовки у відповідність до загальноєвропейських вимог, що актуалізує потребу у подальшому аналізі концептів професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах Європейського союзу.

В європейських країнах, надається можливість студентам вільного вибору як окремих дисциплін, так і напрямку спеціалізації. Серед обов'язкових дисциплін особливе місце посідають картографія та географічні інформаційні системи. Для викладання географії у державних закладах освіти Великобританії необхідно мати статус кваліфікованого вчителя. Студент практично не обмежений рамками фіксованого розкладу. Характерною особливістю є використання електронного середовища навчання. Серед інновацій методів викладання слід відмітити проектні семінари та проходження стажування за кордоном впродовж одного семестру, використанням тьюторської технології та менторства й довгою тривалістю педагогічної практики. Цікавим є досвід проведення дальніх практик у зарубіжних країнах. Особлива увага приділяється випускні роботи студента, на яку відводиться один семестр.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя має також свої особливості. Так, особлива увага приділяється прикладній орієнтації освітніх програм, польовим дослідженням, геоінформатиці. Для професійної підготовки майбутніх вчителів географії характерна потужна екологічна складова та спільні наукові дослідження з вченими з інших кафедр і факультетів.

Отже, проведений аналіз зарубіжного досвіду дає підстави визначити перспективні концепти у галузі професійної підготовки майбутніх учителів географії, які необхідно запозичити вітчизняним ВНЗ, зокрема: забезпечення преференцій при вступі для абітурієнтів з регіону, в якому знаходиться ВНЗ; забезпечення можливості швидкої зміни як змісту окремої дисципліни, так і сукупності дисциплін в окремих програмах з врахуванням змін, що відбуваються у суспільстві; сприяння проходженню стажування студентів в європейських країнах впродовж одного семестру; включення у тематику курсових та випускних робіт проблеми ефективного використання підручника географії на уроці; сприяти проведенню спільних лекцій викладачів університету та вчителів

шкіл; забезпечення інтегрованої професійної підготовки майбутніх вчителів зі споріднених дисциплін (географії та економіки, географії та історії тощо); включення у навчальний план професійної підготовки таких інноваційних дисциплін як: географічні інформаційні системи, геоінформатика, геоecологічні системи, гуманітарна геоecологія тощо; введення професійної сертифікації для здобуття посади вчителя географії. Проте такий досвід необхідно раціонально втілювати з огляду на соціальні, економічні та політичні умови України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методологічних засад дослідження проблеми підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

Список літератури:

1. Андреева В. Роль учебных практик в подготовке учителей географии / В. Андреева // Geografija ir edukacija. – 2017. – № 5. – С. 104-114.
2. Беляева Т.К. Развитие творческого мышления будущих учителей географии в процессе самостоятельной исследовательской деятельности [Электронный ресурс] / Т.К. Беляева, А.Г. Пухова, Е.А. Таможняя, С.Г. Толкунова // Современные проблемы науки и образования. – 2016. – № 2. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/pdf/2016/2/24206.pdf>.
3. Волхонская А.А. Подготовка будущего учителя к эффективному использованию учебника географии на уроке : дисс. ... канд. пед. наук / А.А. Волхонская. – Калуга, 2013. – 185 с.
4. Государственный общеобязательный стандарт образования Республики Казахстан. Образование высшее профессиональное. Бакалавриат. Специальность 5В010200 – Педагогика и методика начального обучения. – Астана, 2010. – 31 с.
5. Кожевникова Т.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя географии в процессе подготовки и проведения педагогической практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Татьяна Александровна Кожевникова. – Мурманск, 2006. – 152 с.
6. Котун К.В. Педагогічна освіта Фінляндії у контексті європейського виміру: метод. рек. / К.В. Котун. – К.: Вид. Ін-ту обдарованої дитини, 2014. – 60 с.
7. Сеницын И.С. Подготовка будущих учителей географии к использованию статистических методов в профессиональной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Игорь Сергеевич Сеницын; Ярослав. гос. пед. ун-т им. К.Д. Ушинского. – Ярославль, 2017. – 209 с.
8. Соколова А.В. Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Алла Вікторівна Соколова. – Одеса, 2009. – 22 с.
9. Таможняя Е.А. Базовые модели методической подготовки учителя географии в России / Е.А. Таможняя // Преподаватель XXI век. – 2013. – № 3, ч. 1. – С. 175-184, с. 184; Николина В.В. Современные педагогические технологии как фактор реализации компетентностной модели подготовки учителя географии / В.В. Николина // География в школе. – 2012. – № 4. – С. 46-56.
10. Таможняя Е.А. Система методической подготовки учителя географии в педагогическом вузе в условиях модернизации образования: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Елена Александровна Таможняя. – Москва, 2010. – 491 с.
11. Тихоцкая И.С. Японская система образования // Япония без предвзятостей / Отв. ред. В.Б. Рамзес. – М.: Япония сегодня, 2003. – С. 244-261.
12. Университетская география в современном мире / Под ред. А.С. Наумова. – М.: ООО «Буки Веди», 2016. – 282 с.
13. Adams J.K. et al. Diverse Experiences in Diversity at the Geography Department Scale / J.K. Adams, P. Soils, L.A. Duram, S. Hume, A. Kuslikis, V. Lawson // The Professional Geographer. – 2013. – Vol. 66. – № 2. – P. 205-220.
14. Chabrol M. Je reussis en geo / M. Chabrol, A. Monot. – Paris: Armand Colin, 2012. – 200 p.
15. Dezert B. La geographie en France / B. Dezert, J. Bastie // Belgeo. – 2004. – № 1. – P. 69-82.
16. How to Use WebOodi - Instructions for Students [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://oodi.aalto.fi/Oodi/e/instructions_for_students.html.
17. Li D. Geoinformatics Education in China / D. Li, J. Gong, P. Yue // Int. Arch. Photogramm. Remote Sens. Spatial Inf. Sci. – XL-6. – Pp. 49-54, <https://doi.org/10.5194/isprsarchives-XL-6-49-2014>, 2014/.

Чубрей А.С.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ КОНЦЕПТЫ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА В СФЕРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

В статье изучено зарубежный опыт профессиональной подготовки будущих учителей географии. Выявлены перспективные концепты актуальные для внедрения в Украине в условиях трансформации образования. Профессиональная подготовка будущих учителей географии на постсоветском образовательном пространстве преимущественно ориентирована на трансформацию существующей системы профессиональной подготовки в соответствии с общеевропейскими требованиями. В европейских странах студент практически не ограничен рамками фиксированного расписания, там внедрено электронное обучения, длительные педагогические практики, зарубежная стажировка. Для профессиональной подготовки будущих учителей географии в странах дальнего зарубежья характерна мощная экологическая составляющая, применяемая ориентация образовательных программ, полевые исследования.

Ключевые слова: зарубежный опыт, профессиональная подготовка, будущие учителя географии, организационные основы, содержание обучения, инновации.

Chubrei O.S.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

PERSPECTIVE CONCEPTS OF FOREIGN EXPERIENCE IN THE FIELD OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS TRAINING

Summary

The article examines the foreign experience of professional training of future geography teachers. Identifies promising concepts relevant to the implementation in Ukraine in conditions of education transformation. The professional training of future geography teachers in the post-Soviet educational space is mainly oriented towards the transformation of the existing vocational training system in accordance with the European requirements. In European countries student is practically not limited to the fixed schedule, e-learning is introduced there, long pedagogical practices, foreign internship. For professional training of future teachers of geography in countries far abroad is characterized by a powerful environmental component, the applied orientation of educational programs, field research.

Keywords: foreign experience, vocational education, future teachers of geography, organizational bases, content of training, innovations.